

Posudek na dizertační práci Mgr. Markéty Dvořákové

Stanovení potenciálu endokrinní disrupce včasnou identifikací vybraných látek se zdravotním rizikem, používaných ve spotřebních výrobcích

Předkládaná dizertační práce se zabývá monitorováním výskytu vybraných endokrinních disruptorů v obecné populaci, která se může do styku s nimi dostat, jak v oblasti pracovního, tak životního prostředí, např. kontaktem s různými spotřebními výrobky. Hlavním motivem práce bylo zavést moderní metody stanovení těchto látek a provést optimalizaci metodik pro stanovení prediktivních indikátorů zvýšené expozice. Za tímto účelem byla provedena studie hladin disruptorů v biologických tekutinách odebraných dobrovolníkům z běžné populace. Dalším cílem studia bylo prostudovat expozici bisfenolům a ftalátům ve stravě, zejména konzervovaných potravinách a nápojích v plechových obalech cestou pilotní intervenční studie. Doktorská práce navíc přispěla k přípravě informačního materiálu pro edukaci odborné veřejnosti a preventivní poradenství s cílem podpořit snižování expozice endokrinním disruptorům. Všechny cíle dizertace jsou originální a práce přináší řadu unikátních poznatků především v oblasti preventivní medicíny. Vědecky se práce zabývá závažnou problematikou a lze tedy konstatovat, že téma dizertační práce bylo zvoleno vhodně a v souladu s nároky kladenými na doktorské studium.

Práce je sepsána klasickou formou a rozdělena do sekcí Souhrn v české a anglické verzi (2 strany), Literární úvod a přehled dané problematiky (22 stran), Hypotézy (1), Cíle práce (1), Metodika (22), Výsledky (40) a Diskuze (13), Závěr (2) a Seznam literárních zdrojů (235 citací) a internetových zdrojů (14). Dále jsou uvedeny seznamy obrázků (2), tabulek (17), grafů (36) a příloh (8). V přílohách jsou uvedeny výtisky 3 odborných prací, publikovaných v časopisech s impakt faktorem, u nichž je v seznamu příloh uveden podíl autorky na jednotlivých aspektech jejich přípravy. Dále jsou přiložena abstrakta z pěti odborných konferencí, na kterých doktorandka prezentovala výsledky.

Úvodní část s přehledem literatury uvádí čtenáře do studované problematiky. Tato část působí velmi konsistentně a nejsou vynechány žádné podstatné informace pro pochopení cílů práce a jejího dalšího postupu.

Celkem pět cílů práce je jasně vymezených a podložených hypotézami, které vyplývají z informací podaných v úvodní části. Cíle práce jsou v souladu s moderními trendy výzkumu u nás i ve světě a představují důležitý příspěvek k dalšímu rozvoji preventivní medicíny v oblasti predikce expozice a odhadu nežádoucích účinků kontaminant pracovního a životního prostředí člověka.

Metodicky jsou všechny práce na velmi dobré úrovni a výsledky studia značně rozšiřují oblast poznání či přináší nová zjištění v oboru. Doktorandka je první autorkou dvou ze tří publikací. Práce s jejím prvoautorstvím nebo spoluautorstvím mají celkový impakt faktor 4,75, což v tomto oboru značí solidní publikační aktivitu a velmi pravděpodobně i následný ohlas. Doktorandka deklaruje více než 40% přínos ke vzniku těchto prací v jednotlivých činnostech a převažující podíl na prováděných experimentech a při sepisování prací, což je dalším důkazem velkého množství práce, které studentka na této práci provedla.

Závěry odpovídají dosaženým výsledkům. Mezi hlavní výsledky patří:

- 1/ Pomocí nově zavedených *in vitro* metod bylo potvrzeno, že látky ze skupiny bisfenolů a ftalátů vykazují endokrinní aktivitu, různého typu a potence.
- 2/ Analýzami extraktů spotřebních výrobků na bázi papíru, plastu, kosmetických přípravků a doplňků stravy bylo potvrzeno, že obsahují látky vykazující endokrinní potenciál.
- 3/ V moči dobrovolníků byly spolehlivě stanoveny koncentrace bisfenolů a metabolitů ftalátů a byla ověřena jejich použitelnost jako prediktivních indikátorů zvýšené expozice.
- 4/ Dalším významným přínosem doktorské práce byl návrh informačního materiálu využitelného v klinické praxi pro předávání informací o problematice endokrinních disruptorů odborné i laické veřejnosti.

Dizertace působí harmonicky a je pečlivě vypracována po stránce faktické i formální. Zároveň práce poskytuje dostatek podnětů k diskusi a zamyšlení nad možnými interpretacemi výsledků a budoucím vývojem v oboru. Autoreferát je psán česky a rovněž splňuje předepsané požadavky.

Komentáře a otázky k vlastní práci

Všechny práce přiložené k dizertaci byly recenzovány renomovanými odborníky, tudíž následující dotazy slouží spíše k podpoření diskuze a širšího náhledu do uvedené problematiky.

1/ V popisu metodik kap 6.2 je popsán test na ER aktivaci látkami s estrogení aktivitou. Zajímalo by mne, zda je možné odlišit aktivaci ER α od ER β , resp. zda to tento nebo jiný test umožňuje, protože oba receptory se liší expresním profilem v různých tkáních, aktivitami a rovněž chorobami, které jsou s jejich dysregulací spojeny. Další podotázkou by bylo, zda existuje nějaký *in vitro* model, který nevychází z nádorových buněk, které se přeci jenom chovají jinak než buňky normální.

2/ Na základě jakých parametrů jste vybírali spotřební výrobky pro testování? Jak jste validovali nejvhodnější postupy pro extrakci kosmetických výrobků, které se značně liší konsistencí a obsahem (krém vs. parfém)?

3/ Proč mají dobrovolníci po vyloučení konzervovaných potravin obecně vyšší hodnoty ftalátů, než během jejich konzumace (fáze I vs. II na obr. 17-30)? To je nekonsistentní s doporučením, aby lidé konzumovali méně konzervovaných potravin (kap. 7.11). Čím si vysvětlujete poměrně značné kolísání hodnot BPA u jednotlivých dobrovolníků a velkou individuální variabilitu – lze vysledovat nějaké trendy, např. dle doby odběru?

Dizertační práce, dle mého názoru, splnila svůj účel, protože autorka prokázala schopnost samostatné vědecké práce. Výsledky byly publikovány v odborných časopisech s impakt faktorem a rozšiřují oblast poznání. Z těchto důvodů doporučuji práci k obhajobě.

V Praze dne 5. 9. 2019

Vypracoval: doc. RNDr. Pavel Souček, CSc.